

Mülkiyet Hakları İktisadı Üzerine Bir Literatür Taraması

Ahmet Yılmaz Ata*
Dilek Tuğlu Dur**

Öz

Kurumsal yapı içerisinde yer alan mülkiyet hakları konusu, kişisel refah ve ekonomik kalkınma için her geçen gün artan bir önem kazanmaktadır. Ancak birçok ülkede yasal ve resmi mülkiyet haklarını elde edebilmek için önemli engeller var olmaya devam etmektedir. Acaba gerçekten mülkiyet haklarının bir ülkenin ekonomik kalkınmayı başarma yeteneği üzerinde etkisi var mıdır? Şu ana kadar mevcut araştırmaların ortaya çıkan bu ihtiyaca ne kadar iyi cevap verdiği bilinmemektedir. Bu durum, mülkiyet hakları araştırmalarına duyulan ihtiyacın artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, literatürde mülkiyet hakları araştırmalarının nasıl geliştiğini ortaya çıkarmakta ve mevcut eğilimleri belirlemektedir. Sonuçlar, mülkiyet haklarının hızla büyüyen bir araştırma alanı olduğunu, ancak araştırmanın teorik temelini güçlendirecek tutarlı ampirik çalışmalar geliştirmeye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Araştırmaların çoğunluğu güvenli mülkiyet haklarına ve kurumsal bir ortama sahip olan ülkelerin, insan refahının çeşitli ölçütlerinde daha yüksek düzeylere ulaştığını açıkça göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal İktisat, Mülkiyet Hakları, Ekonomik Kalkınma.

A Literature Review on Property Rights Economics

Abstract

The issue of property rights within the institutional structure is gaining increasing importance for personal welfare and economic development. However, there are significant barriers remaining before obtaining legal and official property rights in many countries. Do property rights have any impact on a country's ability to achieve economic development? So far it is unknown how well the current researches respond to this emerging need. This leads to an increased need for researches on property rights. Therefore, this study reveals how research on property rights has evolved in the literature and identifies current trends. The results show that research on property rights is a rapidly growing area, however there is a need to develop coherent empirical studies to strengthen the theoretical foundation of research. The majority of researches clearly shows that countries with property rights secured and a proper institutional environment achieve higher levels in various measures of human well-being.

Keywords: Institutional Economics, Property Rights, Economic Development.

*Prof. Dr. | Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
yilmazata75@gmail.com | ORCID: 0000-0001-5928-8801

**Öğr. Gör. | İskenderun Teknik Üniversitesi, Dörtüyl Meslek Yüksekokulu
tuğludilek@gmail.com | ORCID: 0000-0003-4586-1632

DOI: 10.36484/liberal.1161212

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 28, Sayı:109, Kış 2023, ss.127-154.

Gönderim Tarihi: 12 Ağustos 2022 | Kabul Tarihi: 1 Mart 2023

Giriş

Zamanla çok geniř dūřünce yelpazesini içerisine almıř olan kurumsal iktisat dūřünce akımının öncülüđünü T. Veblen, J. Commons, V. Mitchell, C. Ayes gibi dūřünürler yapmıřtır. Bu dūřünceye göre iktisat bilimi, interdisipliner bir bilimdir ve alanı esasta bireyleri deđil kurumları incelemektedir. Buna göre ekonomilerin makroekonomik performanslarını etkileme sürecinde kurumların rolü çok önemlidir. Bir anlamda kurumlar, iktisadi hayatta “oyunun kuralları” (Williamson, 2000: 595) ve ekonomik süreçte belirsizliđi ortadan kaldırarak, ekonomik tercihlere yön veren en önemli etken olarak tanımlanmaktadır.

Ekonomik kalkınma sürecinde kurumsal yapıların etkileri ve rolü uzunca bir süre ihmal edilmiş ya da hak ettiği ilgiyi görememiştir. Ancak yeni kurumsal ekonomistler ve liberal ekonomistler (Hayek, 1973; Coase, 1998; North, 1991) kurumların ekonomik kalkınmadaki rolünü ve gücünü ortaya koyan çalışmalar yaparak, kurumsal yapının önemini ortaya çıkarmışlardır. Kurumsal yapı, bireylere sağladığı çalışma, yatırım ve koruma içgüdüğü nedeniyle yadsınamaz bir öneme sahiptir. Nobel iktisat ödüllü Douglas North ve Robert Thomas (1973), kurumların iktisadi büyümenin ön koşulu olduğunu öne süren ilk araştırmacılarıdır. Kurumlar, diğer şeylerin yanı sıra sosyal normlar, eğitim ve siyasi sistemler, bir ülkenin din(ler)i, ticarete açıklık ve diş fikirler olarak kabul edilebilmektedir. North’a (2002) göre, ekonomik büyümenin temel nedenleri, uzmanlaşma ve değişim süreci yoluyla işlem maliyetlerini düşüren ve verimliliği artıran kurumlardır. Kısacası ülkelerin makroekonomik performansları üzerinde iktisadi faktörlerin yanında sosyal, hukuki, siyasi ve kültürel faktörler olarak gösterebileceğimiz kurumsal yapının da önemli olduğu, günümüz ekonomi literatüründe önem kazanan araştırma alanlarındandır (Acemoğlu ve diğerleri, 2004). Bu doğrultuda kurumsal yapıyı oluşturan mülkiyet hakları ile ekonomik performans arasında güçlü bir ilişkinin olduğu birçok yazar tarafından kabul edilen bir yaklaşım haline dönuşmüştür (Bardhan, 2005: 500). Özellikle son dönemlerde mülkiyet haklarının, ekonomik büyüme/kalkınma süreçleri üzerindeki etkilerine vurgu yapan çok sayıda araştırma ve incelemeler ortaya konulmuştur (Ata ve şahbaz, 2013: 163).

De Soto (1990, 2000), mülkiyet haklarının ekonomik büyümenin motoru olması nedeniyle önemli bir ekonomik kurum olduğunu savunmuştur. Mülkiyet hakları, unvanlar ve tapular dahil kaynakların mülkiyetini, patentler, telif hakları ve ticari markalar dahil fikri mülkiyet haklarını ve bağımsız ve tarafsız hukuk sistemlerini içermektedir. De Soto, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında resmi özel mülkiyet korumasında büyük bir eşişsizlik gözlemlemiştir. “De Soto hipotezi” olarak bilinen şey, ekonomik büyümenin bir

ülkedeki mülkiyet haklarının güvenliği ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir. Yani, başarılı ülkelerde mülkiyet hakları güvenlidir ve gelişmekte olan ülkelerde güvensiz ve/veya belirsizdir. Gelişmekte olan ülkelerde mülkiyet hakları yeterince kaydedilmediği veya güvenilir olmadığı için çoğu mülk verimsiz/ölü'dür. Bu mallar üzerindeki haklar yeterince belgelenmediği için bu varlıklar kolaylıkla sermayeye dönüştürülemez, insanların birbirini tanıdığı ve güvendiği dar çevreler dışında alınıp satılamaz, kredi teminatı ve yatırıma karşı pay olarak kullanılamaz (De Soto, 2000: 6). Ancak gelişmiş ülkeler, üretken olabilmesi ve girişimcilere ve diğer ticari faaliyetlere bir finansman kaynağı sağlayabilmesi için yasal çerçeveler aracılığıyla özel mülkiyeti güvence altına almayı başaramışlardır (De Soto, 2000: 6). Esasen, De Soto, sermaye, yatırım ve diğer ticari faaliyetler için teminat olarak hizmet ettiğinden dolayı mülkün gelişmiş ülkelerde daha üretken olduğunu belirtmiştir. Bu güvenli ve ikili hizmet veren mülk, bazı ülkelerin hızla büyümesinin başlıca nedenidir ve güvenli mülkiyetin olmaması, bazı ülkelerin geride kalmasına neden olmaktadır.

Açıktır ki bir ekonomide uygulanan istikrar programlarının başarıya ulaşmasında bu konular büyük önem arz etmektedir. Geçmişte, etkinlik açısından kamu ve özel mülkiyete ilişkin karşılaştırmalar yapılmış, ilerleyen zamanda ise özel mülkiyet ile kamu mülkiyetinin etkinliğini ölçme ve değerlendirmeye yönelik çalışmalar literatüre girmeye başlamıştır. Mülkiyet-ekonomik büyüme ilişkisine ilişkin yapılan çalışmalar, izledikleri yöntem, test ettikleri performans ölçütleri ve ulaştıkları bulgular açısından birbirlerinden ayrışabilmektedir. Bu açıdan, literatürde mülkiyet hakları üzerine yapılan teorik ve ampirik çalışmaların derlenmesi yerinde olacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın amacı, ekonomi literatüründe mülkiyet hakları araştırmalarının nasıl geliştiğini bulmak, potansiyel araştırma boşluklarının yanı sıra odak noktalarını göstererek mevcut eğilimleri belirlemek ve mülkiyet hakları üzerine yapılan ampirik çalışmaların teoriyi destekleyip desteklemediğini ortaya koymaktır. Daha önceki hiçbir çalışma, mülkiyet hakları araştırmasını sistematik olarak hem içerik hem de yöntemler açısından analiz etmemiştir. Hızla gelişen bu alanın haritalandırılması, araştırmacıların çalışmalarını gelecekte daha iyi konumlandırmalarını sağlayacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde kurumsal iktisat ve mülkiyet hakları kavramı değerlendirilecektir. İkinci bölümde, mülkiyet haklarının etkilerini analiz eden teorik çalışmalara yer verilecektir. Teorik açıklamaların ardından üçüncü bölümde, mülkiyet hakları-ekonomik büyüme ve diğer disiplinler üzerine ilişkisini sınamaya dönük ampirik çalışmalara geçilecektir. Sonuç bölümünde

ise günümüze kadar yapılmış olan çalışmalar, ulaştıkları sonuçlara göre sınıflandırılarak toplu bir şekilde yorumlanmaya çalışılacaktır.

Kurumsal İktisat ve Mülkiyet Hakları

Öncülüğünü, T. Veblen, J. Commons, V. Mitchell, C. Ayes'ın yaptığı Amerika merkezli bir düşünce akımı olan (Samuels, 1995: 2) kurumsal iktisat, kendi içlerinde oldukça karmaşık ve çeşitlilik oluşturan bir düşünce topluluğu olmasına rağmen çalışmaları, bireyden ziyade toplumu yansıtmaya, ekonomide evrimsel bir bakış açısı yansıtmaya, deneysel gözlemlere yoğunlaşma gibi bazı ortak konularda uzlaşı sağlamaktadır. Sosyal bilimlerde kurumcu düşünce denilince akla gelen genel kanı, sosyal hayattaki kuralların, kurumlar tarafından belirlendiğidir (Bardhan, 2005: 501). Bu düşünce okulu, ekonomik sistemin temelini bireylerin değil, kurumların oluşturduğunu savunan ve bireylerin, bu kurumların etkisinden bağımsız olarak ele alınamayacağını ifade eden görüş şeklinde nitelendirilebilir (Ata, 2009: 32). Kurumcu düşünce, günümüzde, iktisadi hayatta kurumların önemi üzerinde duran farklı düşünce okulları¹ adı altında etkisini göstermektedir (Richter, 2005: 166). Commons'a göre, kurum kavramının tanımı ve kapsamı konusunda tam bir uzlaşma sağlanamadığından, kurumsal iktisat denilince, akla tamamen homojen bir iktisadi doktrin/paradigma gelmemektedir. Ona göre, kurum, bazen bireylerin topluluk halinde yaşamalarına fırsat veren yasalar veya doğal haklar, bazen de topluluk halinde yaşayan bireylerin bilfiil bu davranışlarıdır (Commons, 1931: 648). Gerçekten de kurumsal iktisadın temel inceleme alanı olan "kurum" kavramı ile ilgili genel kabul gören bir tanım vermek zordur. Bu kavramın, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde değişik ve çatışan tanımlamaları mevcut olmakla birlikte, genel olarak sosyal bilimlerde kurum kavramı, "sosyal hayatta düzenli ve devamlı olarak tekrarlanan, sosyal yapıda rolleri ve ilişkileri belirleyen bir yapı" şeklinde tanımlanmaktadır. Örneğin; aile, din, mülkiyet, piyasa, eğitim gibi faktörler birer kurumsal yapı olarak ifade edilebilmektedir (Jessop ve Nielsen, 2003: 2). Kurum kavramı ile ilgili birçok bilim adamı tarafından değişik tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları tablolu'de gösterilmiştir.

¹ Kurumcu düşünce günümüzde, yeni kurumsal iktisat çatısı altında birçok iktisadi düşünce okullarını kapsayacak şekilde etkinliğini sürdürmektedir. Bu okullar; Kamu Tercih Okulu, Anayasal İktisat, Avusturya Okulu, Freiburg Okulu, Mülkiyet Hakları Ekonomisi olarak sayılabilir.

Tablo 1. Kurum Kavramının Değişik Tanımları

Veblen	Geçmişten intikal eden, düşünce alışkanlıklarıdır.
Commons	Bireysel eylemin genişletilmesi, serbestleştirilmesi ve denetiminde ortaya çıkan toplu eylemdir.
Mitchel	Geniş kabul gören iyi düzeyde standartlaşmış sosyal alışkanlıklardır
Ayres	Menkibeler, geçmişten kalan inançlar, statü ve toplumun hiyerarşik düzeyine dayalı kuralların tümüdür.
Hamilton	Bir grubun alışkanlıkları ya da bir toplumun gelenekleri içerisine yerleşmiş; insanoğlunun faaliyetlerini biçimlendiren ve sınırlarını belirleyen formel ya da enformel yaptırımların eşlik ettiği, bir ölçüde hâkim ve sürekli olan bir sosyal alışkanlıklar demetidir.
North	Bir toplumda oyunun kurallarıdır; daha resmi bir dille, onlar insanların karşılıklı etkileşimlerini şekillendiren, insanlarca tasarlanmış sınırlayıcı kurallardır.
Williamson	"Oyunun kuralları" olarak tanımlamakta ve bu oyundaki oyuncuların (bireylerin) bu kurallara göre hareket ettiğini belirtmektedir.
Matthews	Sosyal-ekonomik hakları tanımlayan ve ekonomik yaşamda insanları yönlendiren kısıtlamalardır.

Kaynak: (Ata, 2009: 38-39).

Richter'e göre (2005: 171), neoklasik iktisada bakış açısından dolayı kurumsal iktisat kendi içerisinde farklılaşmaktadır. Buna göre eski kurumsal iktisat, rasyonel iktisadi aktörler üzerine kurulu neoklasik iktisat yaklaşımının terk edilerek bunun yerine iktisadi davranışın kültürel bağlam içerisinde meydana geldiğini varsayan yeni bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini savunmuştur. Oysa yeni kurumsal iktisatçıların birçoğuna göre, rasyonel tercih üzerine standart neoklasik yaklaşım tamamen terk edilmek yerine, yeniden düzenlenmeli ve genişletilmelidir. Kurumsal iktisat, esasen neoklasik iktisat anlayışına alternatif fikirler üretmek üzerinde yoğunlaşan bir iktisadi düşünce sistemidir. Kurumsal iktisat ile neoklasik iktisat arasındaki en önemli fark kurum kavramına bakış açılarıdır. Buna göre neoklasik iktisadi düşünce akımında, veri olarak kabul edilen ve bireysel davranışlardaki etkisi göz ardı edilen kurum kavramı, kurumsal iktisatta hayati bir öneme sahiptir. Kurumsal iktisatta kurum, bireylerin ekonomik davranışlarının şekillenmesinde anahtar rolü üstlenmektedir (Commons, 1931: 652). Ayrıca iktisadi olaylar, neoklasik iktisatta, zaman ve mekandan bağımsız gerçekleşen ve statik bir özellik gösteren yapıdadır. Kurumcu iktisatta ise zaman ve mekana bağlı olarak ve sürekli bir değişim halinde olan bir şekilde yorumlanmaktadır (Keizer, 2007: 5). Genel olarak, kurumcu düşünce, iktisadi davranışlarla ilgili olarak neoklasik iktisadın, aşırı şekilde soyutlanmış analiz yöntemlerine, evrensel

ve statik bakış açısına karşı çıkmaktadır. İktisadi hayatta bireylerin değil kurumların ve grup davranışlarının önemini vurgulamaktadır (Ata, 2009: 68).

Mülkiyet kavramı, insanlığın ilk dönemlerinde yalnızca sahipliğı ifade ederken, yerleşik hayata geçişle birlikte iktisadi ve siyasi düzen kurabilmek için yasalarla korunmuştur (Tuğlu Dur, 2022: 209). Mülkiyet hakları, bireylerin ekonomik yaşamda var olan kıt kaynakları daha etkin biçimde kullanabilmeleri için uygulanan kurumsal düzenlemeler olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda mülkiyet hakları, kaynakların, mal ve hizmetlerin sahipliğini, kullanımını ve el değiştirmesini kapsayan sosyal normlar şeklinde tanımlanmaktadır (Alchian ve Demsetz, 1973: 17) ve kurumsal yapının en önemli ayaklarından biri olarak gösterilmektedir (Bardhan, 2005: 500).

Yakın geçmişe kadar göz ardı edilen mülkiyet hakları teorisi, modern yaklaşım içinde hem Chicago Okulu'nda hem de Kamu Tercih Okulu'nda merkezi bir konuma sahiptir (Oğuz, 2003: 13). Armen Alchian, Harold Demsetz ve Ronald Coase tarafın geliştirilen mülkiyet hakları teorisi², piyasa sisteminde yer alan fiyat dışı kurumları piyasa sisteminin doğal bir parçası olarak kabul eder ve ekonomik gelişme, kaynak tahsisi gibi konularda etkisini ortaya koyar. Bugün her ne kadar mülkiyet hakları, hem iktisadi faaliyetlerin temeli olarak hem de iktisat biliminin bir alt dalı olarak kabul görse bile halen iktisat literatüründe önemli bir yere sahip değildir ve bu alanda yapılacak araştırma ve çalışmalara büyük ihtiyaç duymaktadır.

Mülkiyet Hakları Üzerine Literatür Taraması

Bu bölümde mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz eden teorik çalışmaların, ampirik çalışmaların ve mülkiyet hakları ile diğer disiplinler arasındaki ilişkileri analiz eden ampirik çalışmaların literatür taramasına yer verilmiştir. Araştırılan literatür kapsamında çalışmaların benzer ve farklı yönleri genel hatları ile değerlendirilmiştir.

2 Mülkiyet Hakları Teorisi'ni geliştiren ve teoriye önemli katkılar yapan Armen Alchian'ın "*Some Economics of Property Rights*" ve Harold Demsetz'in "*Toward a Theory of Property Rights*" adlı çalışmaları "mülkiyet hakları teorisi"nin açıklanmasında ağırlıklı şekilde yer verdiğimiz kaynaklar olmuştur. Bununla birlikte her iki yazarın ortaklaşa olarak kaleme aldıkları "*The Property Right Paradigm*" adlı çalışmada hakların yapısı ve mülkiyet haklarının gelişimi ile ilgili analizlere yer verilmektedir. İlgili makale mülkiyet hakları teorisine ilişkin önemli katkılar arasında gösterilebilir (Alchian and Demsetz, 1973: 16-27).

Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerini Analiz Eden Teorik Çalışmalar

Mülkiyet hakları teorisinin temeli Adam Smith'in 1776'da yazdığı ünlü eseri olan "Ulusların Zenginliği" adlı çalışmasına dayanmaktadır. Söz konusu eserde özel sektörün kamuya göre daha verimli olduğu belirtilmiştir (Hanke, 1990: 5-6). Aynı eserde Smith, köprüler, yollar, kanallar, limanlar gibi hizmetleri özel sektörün verimli şekilde işletemeyeceğini kamunun işletmesi gerektiğini iddia etmiştir. Kar amacı olmadığı için bu hizmetlerin kamu tarafından gerçekleştirilmesinin toplumun geneline faydalı olacağını da vurgulamıştır (Smith, 1776). John Stuart Mill (1806-1873), 1848'de yayınlanan "Principles of Political Economy" adlı çalışmasında deniz fenerinin inşasının ve bakımının zarara yol açmayacaksa kamu tarafından işletilmesi gerektiğini ifade ederek Smith'in düşüncelerini desteklemiştir (Mill, 1848: 803). Sidgwick (1907), Pigou (1932), Samuelson (1964) ve Arrow (1969), Smith ve Mill'in başlattığı bu tartışmayı savunmuşlardır. Ancak Nobel ödüllü Ronald Coase'nin 1974 yılında yazdığı "The Lighthouse in Economics" adlı makalesi bu görüşleri altüst etmektedir. Coase, İngiltere ve Galler'de tarihsel olarak deniz fenerleri sistemini incelemiştir. Piyasa başarısızlığı argümanının aksine, deniz fenerleri devlet tarafından inşa edilmediğini ve işletilmediğini ortaya koyarak deniz fenerlerinin yalnızca devlet tarafından kurulabileceği tezini çürütmüştür.

Mülkiyet hakkının kapsamını araştıran çalışmalar incelendiğinde, Nakamura (1990), 1947 Anayasası'nın ekonomik faaliyet özgürlüğünü güvence altına almasının esasını ve kapsamını incelemiştir. Bu özgürlüğün, bireyin mesleğini ve ikametgahını seçme ve mülk sahibi olma veya elinde bulundurma hakkı olduğunu vurgulamıştır. Schmitz (1994), mülkiyet hukukunun evrimini araştırdığı çalışmasında, hakları korumanın bir yolu olarak sahiplenmeyi ve haklara erişimin düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Schmitz'e göre, kaynaklar kıt olduğundan, onları ortak-mal olarak tutmak gelecek kuşaklara zarar verebilmektedir. Bac (1998), mülkiyet hakları rejiminin işlevine ilişkin içgörüler sunduğu çalışmasında, bir doğal kaynağı, aşırı kullanıldığında değer kaybeden ve en yüksek verimi elde etmek için verimli bir şekilde muhafaza edilmesi ve yönetilmesi gereken üretken bir varlık olarak ifade etmiştir. Mülkiyet hakları rejiminin, kaynağın başarılı yönetimi için önemli olduğu belirtilmiştir. Tezel (2004, 2005), mülkiyet hakkı ve temellerini araştırmıştır. Serbest piyasa koşullarında tarafların mutabık olduğu sürece her türlü mülkün el değiştirebileceğini, sahip olunan her şeyin serbestçe mübadele edilebileceğini, ilk edinimin meşru olması gerektiğini önemle vurgulamıştır. Bu çalışmalardan çıkan ortak sonuç mülkiyet haklarının hukuk

sisteminin ayrılmaz bir parçası olmasıdır. Literatürde mülkiyet hakları ve hukuk sistemi arasındaki ilişkiyi araştıran Levine (2005), Schmitz (2009), şahin (2009), Türe (2014) ve Leopardi Mello (2016)'nın çalışmalarında, hukuk sisteminin iyi işlediği ekonomilerde mülkiyet haklarının sınırlandırılmayacağı ve böylece ekonomik sistemi olumlu yönde etkileyeceği belirtilmiştir. Bu görüşlerin aksine mülkiyet ve imar haklarını araştıran Kocalar (2012), tescilli tarihi, kültürel ve tabiat varlıklarının korunması amacıyla, özel ve kurumsal mülkiyet ile imar haklarının sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur.

Mülkiyet ve verimlilik arasındaki ilişkiyi araştıran teorik çalışmalar incelendiğinde Mises (1958), özel mülkiyetin bireylerin kendi üretim gücünün verimliliğini artırdığını ve bireylerin yaşam standardını desteklediğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Demsetz (1966, 1967), mülkiyet haklarının alternatif kullanımlarının tüm zararlı ve faydalı etkilerinin değerinin, sahiplerine yükleneceğini ve böylece mülkiyet haklarının verimli bir şekilde kullanılabilceğini ifade etmiştir. Torstensson (1994), mülkiyet haklarının verimli kaynak tahsisinin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan etkisi olduğunu değerlendirmiştir. Khan (1995), beklenen getirileri etkili bir şekilde korudukları için, insan sermayesini üretken faaliyetleri sürdürmeye iten şeyin mülkiyet hakları olduğunu söylemiştir. Bethell (2004), mülkiyet haklarının doğal ve felsefi kökenlerini araştırdığı çalışmasında, özel mülkiyetin verimli ve ahlaki sonuçlara vesile olacağını belirtmiştir. Dura (2006)'nın mülkiyet hakları ve verimlilik ilişkisine yönelik yaptığı literatür araştırmasının sonucu da bu çalışmalarını destekler niteliktedir. Bu çalışmalarda, özel mülkiyetten verimlilik aracılığıyla refaha doğru bir nedensellik ilişkisi kurulurken tam tersi, iktisadi gelişmenin iyi bir kurumsal yapı oluşturduğu ve nedenselliğin bu şekilde kurulmasının gerekli olduğu ilk kez Lipset (1960) tarafından ileri sürülmüştür. Lipset'in ekonomik büyümenin ülkelerde kurumsal yapıyı iyileştirdiğini söylediği hipotezi, Przeworski ve Limangi (1993) ve Barro (1989) tarafından ampirik testler yoluyla da desteklenmiştir.

Mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların başında gelen North (2002), güvenli mülkiyet haklarının piyasalar üzerindeki etkisini incelemiş ve uzun dönemli büyüme performansları içinde kurumların etkisine odaklanmıştır. North'a göre, informal ve güçlü bir yasal yapı uzun vadede piyasa başarısızlıklarını ve işlem maliyetlerini azaltacaktır. Verimli bir büyümenin gerçekteşmesiyle de güvenli mülkiyet haklarına sahip ekonomilerde uzun vadede ekonomik büyüme ve ilerleme sağlanabilecektir. Barrington (2002) ise özel mülkiyet hakları, ekonomik özgürlük ve refahın önemini vurguladığı çalışmasında, güvenli mülkiyet haklarına ve ekonomik özgürlüğe sahip ülkelerin, insan refahının çeşitli ölçütlerinde daha yüksek

düzelere ulaşabileceğini net bir şekilde ifade etmiştir. O'driscoll ve Hoskins (2003), çalışmalarında ekonomik gelişmede mülkiyet haklarının önemini vurgulamışlardır. Ülkelerin özel mülkiyet hakları iyi tanımlandığında, mülkü koruyan, piyasa fiyat sistemlerini iyileştiren ve ticaret engellerini azaltan kurumsal düzenlemeler uygulandığında gelişebileceğini ifade etmiştir. Sandefur (2006), Morris (2007), Aktan (2018), ve Scarpa (2019)'nın çalışmaları da bu sonuçları desteklemektedir. Bu çalışmalara farklı bir boyut kazandıran Locke (2013)'nin literatür temelli yapmış olduğu çalışmada eşit olmayan varlık/mülk dağılımının mülkiyet haklarının güvenliği ve genel olarak kurumların kalitesi üzerinde olumsuz bir etkisinin olacağı ve bunun da büyümeyi olumsuz etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2. Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Seçilmiş Teorik Çalışmalar

Yazar(lar)	Araştırma Amacı	Araştırma Bulguları
Levine (2005)	Mülkiyet hakları ve hukuk sistemi arasındaki ilişkiyi incelemektir.	Daha geniş bir düzeyde, içtihatları kucaklayan hukuk sistemlerinin daha iyi mülkiyet haklarına ve daha iyi finansal sistemlere sahip olduğu vurgulanmıştır.
Dura (2006)	Mülkiyet ve verimlilik ilişkisini araştırmaktır.	Çalışmada, özel mülkiyetin verimli, kamu mülkiyetinin ise verimsiz olduğunu belirten kuramın eleştirildiği ve buna ilişkin yapılan ampirik çalışmalarda mülkiyet ile verimlilik arasında mutlak bir ilişkinin saptanamadığı belirtilmiştir. Daha çok mülkiyet hakları teorisyenlerinin yaptıkları araştırmalarda, özel mülkiyetin daha verimli olduğu sonucuna ulaştıkları ifade edilmiştir.
Sandefur (2006)	21. asır Amerika'sında mülkiyet haklarının yeri ve önemini ortaya koymaktır.	Mülkiyet haklarından yoksun bir dünyanın, üretim noktasında pek de teşvik edici olmayacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Özel mülkiyetin yalnızca bireyler için değil, aynı zamanda güvenli ve refah seviyesi yüksek bir toplum için de önemli olduğu belirtilmiştir.
Morris (2007)	Mülkiyet hakları iktisadını ortaya koymaktır.	Araştırma sonucuna göre, güvenli mülkiyet hakları sayesinde ticarete konu malların nasıl mübadele edileceği ve ortak mallar problemi çözüme kavuşabilmektedir. Mülkiyet haklarının ticarete ve dolayısıyla refaha katkısı ekonomik açıdan merkezi rol oynamaktadır.
Schmitz (2009)	İşlevsel mülkiyet ve gerçek adalet (sistemin adil olup olmaması durumu) arasındaki ilişkiyi araştırmaktır.	Mülkiyet hakları dağılımının başarılı olabilmesi için insanların, yetkiye sâhip olanların yani arama yapacak olanın kim olduğu konusunda uzlaşması gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum, liberal toplumların neden refahın/huzurun arttığı yerler olduğunu açıklamaktadır.

Uzun (2009)	Türkiye'de mülkiyet haklarının iktisadi gelişme bakımından taşıdığı önemi ele almaktır.	Araştırma bulguları, mülkiyet hakları açısından en iyi olunan kategorinin fiziki mülkiyet hakları, en kötü olunan kategorinin ise fikri mülkiyet hakları olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin kısa ve orta vadede mülkiyet haklarının korunması hususunda daha fazla atılım yapması gerektiği belirtilmiştir.
Şahin (2009)	Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku'nda ve Türk Anayasa Hukuku'nda mülkiyet haklarının sınırlandırılması sorunu ele almaktır.	Mülkiyet hakları, özel sınırlandırma ölçütlerine ilaveten hem sosyal ve ekonomik politika amacı ile hem de ekonomik reform ve sosyal adalet amacı ile sınırlandırılmaktadır. Bu durumun, mülkiyet haklarının niteliğini tartışmalı hale getirebilecek bir problem oluşturduğu belirtilmiştir.
Kocalar (2012)	Türkiye'de Mülkiyet ve İmar Haklarının Devrini araştırmak	Türk hukukunda 2004 yılında mevzuata giren imar hakları devri ve detaylı imar uygulamaları bulunmaktadır. Çalışmada, tescilli tarihi, kültürel ve tabiat varlıklarının bireysel ve kurumsal mülkiyetin kullanımında korunması için, özel ve kurumsal mülkiyet ve imar haklarının sınırlandırılması gerektiği belirtilmiştir.
Locke (2013)	Mülkiyet hakları ve büyüme arasındaki ilişkiyi literatür temelinde araştırmaktır.	İncelenen literatür, eşit olmayan varlık/mülk dağılımının mülkiyet haklarının güvenliği ve genel olarak kurumların kalitesi üzerinde olumsuz bir etkisi olacağı ve bunun da büyüme üzerinde olumsuz bir nakavt etkisi olacağı fikrini desteklemektedir.
Türe (2014)	Liberalizm, mülkiyet hakları ve hukuk devleti ilişkisini ortaya koymaktır.	Çalışmada 21.yy'ın başında liberalizm ile demokrasi ve hukuk devleti ilişkisinin bir kez daha değişime uğradığı, günümüzde ise, gelişme çerçevesinde, mülkiyetin korunması ve hukuk devletinin birlikte anlam kazandığı belirtilmiştir. Ekonomik gelişme için mülkiyetin korunması gerektiği ve hukuk devletinin onun baş koruyucusu olduğu iddiasının geçerliliğini sürdürmesi gerektiği vurgulanmıştır.
Leopardi Mello (2016)	Kamu malları ve ortak havuz kaynakları analizinde yer alan uygunluğa ilişkin konulara analitik bir kavramsal çerçeve oluşturmak için hukuk ve ekonomi perspektifinde mülkiyet hakları kavramını tartışmaktır.	Çalışma sonucunda ilk olarak, kaynakların kullanımı için hakların atanması söz konusu olduğunda, hakların sahiplenilme biçiminin önemli olduğu ve bunlarla sınırlı olmayan farklı yetkilendirme biçimleri olduğu vurgulanmıştır. İkinci olarak, bu tartışmada yasal nitelikte ayrılmaz bir unsur vardır, bir hukuk sistemine atıfta bulunmadan "haklar" ele alınamaz; kavramların kullanımı da dahil olmak üzere bu yasal boyut göz ardı edilemez.

Aktan (2018)	Mülkiyet hakkı ve organizasyonel performans ilişkisini analitik düzeyde incelemektir.	Mülkiyet, organizasyonel performansı belirleyen tek değil ama en önemli faktörlerden birisidir. Organizasyonel performansı ve daha geniş anlamda iktisadi performansı belirleyen iki temel faktör özel mülkiyet ve fonksiyonel rekabettir.
Scarpa (2019)	Zimbabve ve Botswana'da mülkiyet haklarının önemini ortaya koymaktır.	Bu çalışmada, Botswana hükümetinin mülkün özel mülkiyeti konusunda tarihsel olarak farklı bir yasal politika pozisyonu sergilediği görülmüştür. Zimbabve hükümeti, özel mülkiyeti güvence altına almanın değeri konusunda belirgin bir şekilde farklı bir pozisyon uygulamıştır ve bu, onu Botswana'da kurulan özel mülkiyet rejiminden çok farklı özel mülkiyetle ilgili bir dizi kamu politikası girişimine götürmüştür. Özel mülkiyetin büyük ölçekli yeniden dağıtımı ile iktisadi gelişmişlik seviyesinin artırılabilceği belirtilmiştir.

Kaynak: Bu tablo mevcut literatür temelinde yazar tarafından hazırlanmıştır.

Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerini Analiz Eden Ampirik Çalışmalar

Ülkelerin hedefledikleri büyüme oranlarına ulaşamaması ne yazık ki halen devam eden önemli bir sorundur. Ülkelerde büyüme oranlarının revize edilmesi gerekli hale gelmiş ve uluslararası kuruluşlar, gelişmekte olan ülkelerin gelişmesi için tavsiyelerde bulunmuştur. İyi politika önerilerinin bile kötü koordine edilmiş kurumsal yapılar nedeniyle bazı ülkelerin istedikleri sonuçları elde etmelerine yardımcı olamayacağı açıktır (Knack ve Keefer, 1995). Bu nedenle, son yıllarda özellikle kurumsal yapının büyüme oranları üzerindeki etkilerine odaklanan bazı ampirik çalışmalar yapılmaktadır.

Torstenson (1994), 68 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke üzerine yaptığı çalışmada 1976-1985 döneminde mülkiyet hakları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Mülkiyet hakları korunmadığında beşeri sermaye verimliliği ve yatırımların olumsuz etkilendiği, ancak mülkiyet hakları korunduğunda beşeri sermaye verimliliği ve yatırımlardaki artışa paralel olarak ekonomik büyümenin gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde bu çalışmaya benzer şekilde, mülkiyet haklarının sermaye ve yatırım aracılığıyla ekonomik büyüme sağladığını savunan başka çalışmalar vardır. Örneğin, Dinçer (2007), 1982-1997 döneminde 79 ülke üzerinde mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme ilişkisini araştırmıştır. Çalışmada, mülkiyet hakları konusunda daha az güvence sağlandığında, beşeri ve fiziki sermayenin ekonomik

büyüme üzerindeki etkisinin düşük, mülkiyet haklarının güvencesinin yüksek olduğunda ise sermayenin büyüme etkisinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Johnson ve diğerleri (2002), mülkiyet haklarının garanti altına alındığı bir ekonomide yatırımlar yapıldığında, ekonomik büyümenin buna bağlı olarak olumlu etkilendiğini bulmuşlardır.

Goldsmith (1995), mülkiyet hakları ve iktisadi büyüme ilişkisini incelediği çalışmasında, güvenli mülkiyet haklarına sahip ülkelerde, büyümenin olumlu etkilendiği, ancak mülkiyet hakkının yeterince güvenli olmadığı ekonomilerde ise, büyüme oranının daha düşük seviyede seyrettiği sonucuna ulaşmıştır. Leblang (1996), ekonomik büyümenin, ülkeden ülkeye neden farklılık gösterdiğini, 1960-1990 yılları arasındaki verileri kullanarak Yatay Kesit Yöntemi ile araştırmıştır. Çalışma bulgularına göre, mülkiyet haklarının yeterince korunduğu ekonomilerde daha hızlı ekonomik büyüme gerçekleşmektedir. Norton (1998), yoksul ülkeler üzerine yaptığı çalışmasında, mülkiyet hakları ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Svensson (1998), 1960-1985 döneminde 101 ülke üzerinde kesitsel analizi uygulayarak mülkiyet hakları, ekonomik büyüme, yatırım ve siyasi istikrarsızlık ilişkisini incelemiştir. Politik istikrarsızlığın düşük yatırım ve büyüme seviyelerine yol açtığı, iyi tanımlanmış mülkiyet hakları sisteminin, siyasi istikrarsızlığı önleyerek ekonomik büyümeyi hızlandırıcı etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Clague ve diğerleri (1996), 95 ülkede 1970'den 1992'ye kadar olan dönemde ekonomideki varlıklar üzerindeki mülkiyet güvencesinin ekonomik performansı nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Genel olarak, yatırımı ve büyümeyi baskılayanın bu hakların güvencesizliği olduğu sonucuna varılmıştır. Richardson (2005), 2000-2003 periyodunda Zimbabwe'de yaşanan ekonomik buhranın sebebinin, mülkiyet hakları ihlalleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca regresyon analizi yapılan çalışmada, 1961-2003 döneminde, şahsi toprak mülklerinde yapılan sınırlandırmaların büyümeyi olumsuz etkilediği, güvenli mülkiyet hakları ile ekonomik performans arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin varlığına ulaşılmıştır. Kramo (2015), mülkiyet hakları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birlik ülkelerinde araştırmıştır. Çalışmada, 1995-2013 döneminde mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme arasında uzun vadede aynı yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığı bulunmuştur.

Mülkiyet haklarının AB ve OECD ülkelerindeki iktisadi büyüme üzerine etkilerini araştıran çalışmalardan Ata ve Şahbaz (2013), 27 AB üyesi ülkeler üzerine yaptıkları çalışmada, mülkiyet haklarının iktisadi büyüme etkisini Yatay Kesit Yöntemi ile araştırmışlardır. Çalışmada, mülkiyet haklarında oluşan iyileşmelerin, iktisadi büyümeyi artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Haydaroğlu (2015), 2007-2014 dönemine için AB ve OECD ülkeleri üzerine Panel

Sınır Testi (PARDL) analizi yaptığı çalışmasında, mülkiyet haklarının bu ülkelerin ekonomik büyümesini pozitif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ünlükaplan ve İnce (2019), mülkiyet hakları ve iktisadi büyüme ilişkisinin yönünü AB ve OECD ülkelerinde 2009-2017 dönemi için Panel Veri Analizi ile incelemişlerdir. Çalışmada, güvenli mülkiyet hakları sağlanan ekonomilerde ekonomik büyümenin pozitif olduğu belirtilmiştir. AB ve OECD ülkeleri üzerine yaptığı çalışmada İnce (2019) ve sadece OECD ülkeleri üzerine yaptıkları çalışmada Cebula (2011) ve Çinkılıç (2016) benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Bu çalışmaların ortak noktası AB ve OECD ülkelerinde mülkiyet haklarındaki iyileşmelerin ekonomik performansı artırdığı yönündedir.

Mülkiyet haklarının iktisadi büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna varan ampirik çalışmalar arasında Scully (1988), Levine ve Renelt (1992), Knack ve Keffer (1995), Lane ve Tornell (1996), Clague ve diğerleri (1996), Gould ve Gruden (1996), Park ve Ginarte (1997), Sala-i-Martin (1997), Norton (1998), Hall ve Jones (1999), Thompson ve Rushing (1999), Acemoğlu ve diğerleri (2000), Vijayaraghavan ve Ward (2001), Claessens ve Laeven (2002), Barro ve McCleary (2003), Easterly ve Levine (2003), Kanwar ve Evenson (2003), Glaeser ve diğerleri (2004), Falvey ve diğerleri (2006), La Porta ve diğerleri (2007), Kerekes ve Williamson (2008), Kama (2009) ve son zamanlarda McLennan ve Le (2011), Karhan ve Çayın (2019)'ın çalışması vardır.

Bu çalışmalardan farklı olarak Tornell (1997)'in içsel kurumsal değişimi neo-klasik büyüme modeline dahil ederek mülkiyet haklarının ekonomik performansa etkisini araştırdığı çalışması, ortak mülkiyetten özel mülkiyete geçişi ve ardından ortak mülkiyete geri dönüşü içermektedir. Bu döngüde, ekonomi grupların özel karları savunmak için kurumlar yaratma maliyetine katlanmaya degecek kadar zenginleştğinde özel mülkiyete geçiş gerçekleşir. Ardından, ekonomi çok zengin hale geldiğinde, rant arayışı karlı hale gelir ve çıkar gruplarının aşınmasına yol açarak ekonomiyi ortak mülkiyete geri getirir. Bu döngünün ilk evresinde büyüme hızı artmakta, ikinci evresinde azalmakta, üçüncü evresinde ise minimum seviyesinde sabit kalmaktadır. Swilam (2017) ise çalışmasında mülkiyet hakları ve iktisadi büyüme arasında herhangi bir ilişki bulamamıştır. (Samuel (2011) tarafından yapılan daha yakın tarihli bir araştırma, mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin Sahra Altı Afrika (SSA) ülkeleri için aslında olumsuz olduğu sonucunu göstermiştir. Çalışmada, Sahra Altı Afrika'da çoğu yeniliğin doğası gereği taklitçi veya uyarlayıcı olabileceği, bu nedenle daha güçlü mülkiyet hakları sağlamanın, yerli firmalar pahasına yabancı firmaları korumuş olabileceği belirtilmiştir. Bu çalışmaların ortak noktası mülkiyet haklarının her zaman ekonomik performansı etkilemediğini/artırmadığını göstermesidir.

Öte yandan iktisat literatüründe mülkiyet haklarını genel olarak ele alan çalışmaların yanında mülkiyet haklarının alt dalı olan fikri/sınai mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmalar da vardır. Örneğin, Park ve Gınarte (1997) çalışmalarında, fikri mülkiyet haklarındaki artışın Ar-Ge yatırımlarını ve fiziki sermaye yatırımlarını artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Thompson ve Rushing (1999), 1975-1990 döneminde 55 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede patent koruma ile büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışma bulguları, gelişmiş ekonomilerde patent korumanın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini göstermektedir. Maskus (2000), ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre fikri mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyümeye etkisinin değişebileceğini ve teknolojik gelişme, yenilik gibi faktörlerin ekonomik gelişmeyi etkileyebileceğini belirtmiştir. Chong ve Calderon (2000), mülkiyet hakları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, ulusal düzeydeki kurumların, güvenli mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve pozitif bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kanwar ve Ehvansen (2003), 1981-1985 ve 1986-1990 dönemi olmak üzere iki araştırma periyodunda ekonomik büyüme, Ar-Ge harcamaları ve fikri mülkiyet hakları ilişkisini araştırmışlardır. Çalışmada, mülkiyet haklarının teknolojik yenilikler üzerinde önemli etkisinin olduğu, fikri mülkiyet güvencesinin Ar-Ge yatırımlarını olumlu etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Hu ve Png (2013), 1981-2000 döneminde 72 ülkedeki 54 imalat endüstrisi üzerine yaptıkları çalışmalarında fikri mülkiyet haklarının yüksek gelirli ülkelerde daha hızlı büyümeye yol açtığı sonucuna ulaşmışlardır. Sattar ve Mahmood (2011), 1975-2005 döneminde 38 ülke için fikri mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme ilişkisini araştırdıkları çalışmada fikri mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Parlak-yıldız ve Güvel (2015)'e göre, fikri mülkiyet haklarının korunmasındaki artış iktisadi büyümeyi ve Ar-Ge yatırımlarını artırmaktadır. Lerner (2009) ise bu çalışmalardan farklı olarak, patentleri korumanın yenilikler ve ekonomik büyüme üzerinde çok az olumlu etkisi olduğunu bulmuştur. Janjua ve Samad (2007) yaptıkları çalışmada fikri mülkiyet haklarının ekonomik büyümeye katkısı olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu da gösteriyor ki literatürde daha çok fikri mülkiyet haklarının ekonomik performansı artırdığı bulguları yer alsa da ekonomik performansa etkisi olmayan çalışmalar da yer almaktadır.

Tablo 3. Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Seçilmiş Ampirik Çalışmalar

Yazar/ lar	Yöntem/ ler	Zaman Aralığı	Örneklem Grubu	Değişkenler	Araştırma Amacı	Araştırma Bulguları
Saenz and Lewer (2005)	Panel Veri Analizi	1990-2002	101 Ülke	Reel GSYH, İşgücü, Reel sermaye, Ticaret (ihracat ve ithalat toplamı), Beşeri sermaye (25 ve üzeri orta eğitimli nüfus), Mülkiyet hakları endeksi.	Neo-klasik büyüme teorisi kullanılarak ve 1990-2002 döneminde mülkiyet haklarının büyüme üzerindeki etkisi test edilmiştir.	Vatandaşları güvenli ve yasal mülkiyet haklarına sahip olan ülkeler, daha zayıf mülkiyet haklarına sahip ülkelere göre daha hızlı büyüme eğilimindedir.
Janjua ve Samad (2007)	EKKY	1960-2005	10 Orta Gelirli Gelişmekte Olan Ülke	Büyüme oranları, Nüfus artışı, Yatırım, Ticaret, Enflasyon, Eğitim, IPR endeksi, Ekonomik özgürlük endeksi, Siyasi ve sivil özgürlük hakları endeksi.	Fikri mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemektedir.	Fikri mülkiyet sisteminin Pakistan dahil orta gelirli gelişmekte olan ülkelere ekonomik büyüme sürecine katkıda bulunmadığını ortaya koymaktadır.
Kama (2009)	Panel Veri Analizi	1970-2005	Seçili Ülkeler	Kişi başına GSYH, Kamu harcamaları, Yasal yapı ve mülkiyet hakları, Sağlık para, Kamu bankalarının payı, Eğitim süresi, Dışa açıklık, Demokrasi endeksi.	Politik kurumların ve mülkiyet hakları kalitesinin, büyüme üzerindeki etkisini araştırmaktadır.	Mülkiyet hakları ve kanunların kalitesi ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
Cebula (2011)	Panel EKKY	2004-2007	OECD Ülkeleri	Kişi başına düşen GDP, Mülkiyet hakları endeksi, Net ihracat, Faiz oranı, Politik istikrar.	Mülkiyet hakları özgürlüğünün kişi başına reel ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemektedir.	Daha yüksek düzeyde mülkiyet hakları özgürlüğünün, kişi başına düşen reel ekonomik büyümeyi artırdığı bulunmuştur.
Deniz (2014)	Panel Veri Analizi	2001-2011	66 Ülke	Reel GSYİH Büyüme, Özel Mülkiyet Endeksi.	Özel mülkiyet hakları ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır.	Mülkiyet hakları ile büyüme arasında kısa dönemde pozitif, uzun dönemde negatif ilişki bulunmuştur. Bu negatif ilişkinin nedeni uzun dönemde büyümenin temel belirleyicisinin mülkiyet hakları olmadığı şeklinde açıklanmıştır.
Çin-kılınç (2016)	Yatay Kesit Analizi	2014	32 OECD Ülkesi	Kişi Başına Düşen GSYH, Fiziki Sermaye Değişimi, Beşeri Sermaye Birikimi, İşgücüne Katılım Oranı, Dış Ticaret Açıklığı, Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi.	32 OECD ülkesinin mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz etmektedir.	Güvenli mülkiyet haklarına sahip ülkelere, ekonomik büyümenin de pozitif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Swilam (2017)	Granger Neden-sellik Analizi	2000-2015	Hindistan	Mülkiyet hakları, Patent, Ticari marka ve tasarım, GDP, Doğrudan yabancı yatırımlar, Ar-Ge, İhracat.	Fikri mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmaktır.	Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında hiçbir pozitif, negatif veya nedensellik ilişkisinin belirlenemediği sonucuna ulaşılmıştır.
Gürbüz (2019)	Panel Veri Analizi	2007-2017	Türkiye ve BRICS Ülkeleri	GDP Büyüme oranı, Mülkiyet hakları endeksi (yasal ve politik çevre, fiziksel mülkiyet hakları, fikri mülkiyet hakları (Fikri Mülkiyet Haklarının Korunması, Patent Korunması, Telif Haklarına Yönelik Korsanlık)).	İktisadi büyüme ve fikri mülkiyet hakları arasındaki ilişkiyi araştırmaktır.	Uzun dönemde fikri mülkiyet hakları endeksindeki bir artışın iktisadi büyümeyi olumlu etkilediği kısa dönemde ise bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
İnce (2019)	Panel Veri Analizi	2019-2017	AB ve OECD Ülkeleri	İktisadi büyüme, İş-gücü, İnsani Geliş-me İndeksi, Beşeri sermaye, Mülkiyet hakları endeksi, Ticaret hacmi (ihracat ve ithalat toplamı).	Mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemektir.	Çalışma bulguları, mülkiyet hakları ve iktisadi büyüme arasında aynı yönlü ilişki olduğunu göstermektedir.
Karhan ve Çayın (2019)	Panel Veri Analizi	2007-2017	Meksika, Türkiye, Endonezya ve Nijerya	Kişi başına düşen GSYH, Doğrudan yabancı yatırımlar, Uluslararası Mülkiyet Hakları İndeksi.	Mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmaktır.	Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve mülkiyet hakları kişi başı GSYİH üzerinde olumlu etkiye sahiptir.

Kaynak: : Bu tablo mevcut literatür temelinde yazar tarafından hazırlanmıştır.

Mülkiyet Haklarının Diğer Disiplinler Üzerindeki Etkilerini Analiz Eden Ampirik Çalışmalar

İktisat literatüründe mülkiyet hakları üzerine yapılan ampirik çalışmalarda farklı yollar izlendiği görülmektedir. Çoğu çalışmada mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenirken sınırlı sayıda çalışmada diğer disiplinler üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Chopra ve Gulati (1997), mülkiyet hakları ve çevre arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Hindistan üzerine yapmış oldukları çalışmada EKKY kullanarak, çevresel bozulma ile gelişmekte olan bir ülkede nüfusun bir bölgeden diğerine hareketi arasındaki bağlantıları incelemişlerdir. Ortak mülkiyet kaynakları üzerinde, mülkiyet haklarının uygulanmasını amaçlayan kurumların oluşturulmasının, kırsal ve kentsel çevre arasındaki dengesizliği düzelttiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Kerekes (2011), 1982-2005 yılları arasında mülkiyet hakları ile çevresel kalite arasındaki ilişkiyi Regresyon Analizi ile incelemiştir. Bu makale, arazi ve suya ilişkin mülkiyet haklarında olduğu gibi, mülkiyet haklarının güvenliğindeki artışların, çevre kalitesinde iyileşmelere

yol açtığını göstermektedir. Esty ve Porter (2005) 1995-2000 dönemi için, 71 yüksek, orta ve düşük gelirli ülkelere Regresyon Analizi uygulayarak, kentsel partikül seviyeleri ve kükürt dioksit ve GSYİH birimi başına enerji kullanımı ile ölçülen çevresel performansı yönlendiren faktörleri ampirik olarak belirlemeyi amaçladığı çalışmasında diğerlerinden farklı olarak kurumların çevresel performans üzerinde sınırlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Leger (2006), mülkiyet hakları ve inovasyon arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 1970-1995 dönemi için 24 sanayileşmiş ve 44 gelişmekte olan ülke üzerinde inovasyonun belirleyicilerini tanımlamak amacıyla Panel Veri Analizi uygulamıştır. Araştırma bulgularına göre, fikri mülkiyet hakları ile Ar-Ge arasındaki korelasyon, sanayileşmiş ülkeler ve tam örneklem için yüksek ve anlamlı iken gelişmekte olan ülkeler için düşük ve anlamlıdır. Benzer şekilde Gooroochurn ve Hanley (2007), 1998-2000 dönemi için Birleşik Krallık üzerine uyguladığı Anket Yöntemi ile 8.000'den fazla firmaya ait veri kullanarak firmaların inovasyon dış kaynak kullanımı kararlarını belirlemede işlem maliyeti ve mülkiyet haklarının önemini araştırmışlardır. Mülkiyet hakkının işlem maliyetinden daha baskın olduğu, işlem maliyeti süreç yeniliği için daha önemli iken mülkiyet haklarının ürün yeniliği ile uğraşan firmalar için daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Weinhold ve Nair-Reichert (2008), 1994-2000 döneminde 53 ülke üzerine EKKY uygulayarak, iyi gelişmiş bir orta sınıf ve etkili fikri mülkiyet haklarının varlığının, ülkeler arasında yerel yeniliği teşvik eden faktörler kadar alakalı olup olmadığını incelemişlerdir. Mülkiyet haklarındaki dışsal varyasyonun yenilik için öngörücü güce sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Papageorgiadis ve Sharma (2016), 1998-2011 dönemini kapsayan çalışmalarında, 48 ülkede Panel Veri Analizi uygulayarak fikri mülkiyet hakları ve yenilik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Hem fikri mülkiyet hakları düzenlemelerinin hem de fikri mülkiyet haklarının gücünün inovasyon üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ezzeddine ve Hammami (2018), 10 gelişmekte olan ülke üzerine 1985-2015 dönemi için Panel Veri Analizi uygulayarak fikri mülkiyet haklarının yenilik üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Fikri mülkiyet hakları eşliğinin yenilik üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Krul (2020), 1995-2015 döneminde Sabit Etkiler Analizi uyguladığı çalışmasında, fikri mülkiyet hakları ve yeşil teknolojilerin inovasyonu arasındaki rolü keşfederek iklim değişikliği tartışmasına katkıda bulunmaya çalışmıştır. Sonuçlar fikri mülkiyet haklarının sürdürülebilir inovasyon sürecinde ihmal edilebilir olmadığını göstermektedir. Benzer şekilde Chen ve Puttitanun (2005), Sweet ve Eterovic Maggio (2015) ve Gaberli (2018)'nin yaptıkları çalışmalarda fikri mülkiyet haklarının inovasyonu olumlu etkilediği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Bu

sonuçlardan farklı olarak Hudson ve Minea (2013), 1980-2009 döneminde Panel Pürüzsüz Eşik Regresyon Modeli uyguladıkları çalışmada 62 gelişmekte olan ülkede mülkiyet haklarının inovasyon üzerindeki etkisinin, daha önce düşünülenden daha karmaşık olduğu ve hem mülkiyet haklarının hem de kişi başına düşen GSYİH'nin başlangıç seviyelerine bağlı olarak önemli doğrusal olmayan durumlar gösterdiği sonucuna varılmıştır. Boldrin ve Levine (2009), yenilikçi faaliyetleri korumanın yalnızca keşif dönemi için önemli olduğunu ve uzun vadede mülkiyet haklarını korumanın, azalan getiriler ve daha az gelişmiş ekonomilerin ithal ürünleri ne lde taklit edebileceği nedeniyle zarar verebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Keefe (2007), 1980-2004 döneminde regresyon analizi yaparak Çin'in hızlanan büyümesinde farklı faktörlerin rolünü araştırmıştır. Bu analiz, resmi mülkiyet haklarının bulunmamasına rağmen, hkmetin yatırımcı getirilerini artırmaya yönelik destek ve kamulaştırma riskini azaltmaya yönelik güvenilir hamleler aracılığıyla güvenli bir yatırım ortamı yaratmada mülkiyet haklarının önemli bir role sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ojah ve diğerleri (2010), Kenya, Tanzanya ve Uganda'da 2000-2002 döneminde 860 firmada mülkiyet hakları ve yatırım arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada, mülkiyet haklarının, dış finansman, i finansman, firma büyüklüğü ve ihracat yönelimi, yatırım kararının önemli belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Green ve Moser (2012), 2001-2007 döneminde Madagaskar zerine yaptıkları çalışma güvenli mülkiyet hakları ile firma düzeyinde yatırım arasındaki bağlantıyı desteklemektedir.

Diğer çalışmalardan farklı olarak, Branstetter ve diğerleri (2005), 1982-1999 yılları arasında 16 ülkeyi kapsayan araştırmalarında, çok uluslu şirketlerin mülkiyet haklarının yüksek düzeyde korunduğu ülkelere daha fazla teknoloji transferi uyguladıklarını ortaya koymuşlardır. Davidson (2005), Asya'da 1997-1998 döneminde yaşanan finansal krizi mülkiyet hakları kapsamında araştırmıştır. Araştırmada mülkiyet hakları güvencesinde oluşan aksaklıklar ile finansal kriz arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Jiang (2021), 2002-2009 döneminde 154 ülke üzerine uyguladığı Panel Veri Analizi ile mülkiyet hakları güvenliğinin turizm endüstrisi performansı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Mülkiyet hakları güvenliğinin turizm endüstrisi performansı üzerinde en önemli etkiye sahip olduğu, bunu kıyafet ve ticaret özgürlüğünün takip ettiği bulunmuştur.

Tablo 4. Mülkiyet Hakları ve Diğer Disiplinler Üzerine Seçilmiş Ampirik Çalışmalar

Yazar/lar	Yöntem/ler	Zaman Aralığı	Örneklem Grubu	Değişkenler	Araştırma Amacı	Araştırma Bulguları
Chen ve Puttitanun (2005)	Panel Veri Analizi	1975-2000	64 Gelişmekte Olan Ülke	Patent verileri, Fikri mülkiyet hakları indeksi, Ar-Ge harcamaları, Patent başvuruları/patent sayısı, Ekonomik özgürlük indeksi, Eğitim verisi, Nüfus, Ticaret hacmi.	Gelişmekte olan ülkelerde fikri mülkiyet hakları ve inovasyon arasındaki ilişkiyi incelemektir.	Fikri mülkiyet haklarının yenilikleri olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Eklund (2008)	EKKY	1995-2005	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler	Ülke borsa endeksleri, Dünya pazarı indeksi, Mülkiyet hakkı koruması, İadeler, Ülke bazında aylık borsa getirisi. Temettüller için düzeltilmiş ve ABD doları cinsinden ulusal borsa endeksleri, dünya piyasası getirisi.	Kurumsal yönetim konularını yatırım perspektifinden ele almaktadır. Mülkiyet haklarının kalitesinin ve yatırımcı korumasının sermaye maliyetini nasıl etkilediğini araştırmaktadır.	Gelişmekte olan ülkelerde gerekli getiri oranının önemli bir bölümünün, mülkiyetin ve sözleşmelerin zayıf kurumsal korumasıyla açıklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
Silvera (2009)	Lojistik Regresyon Analizi	1995-2005	135 Ülke	Mülkiyet Hakları, Demokrasi, İş Özgürlüğü, Kentleşme, GDP.	Demokrasi ve iş özgürlüğünün mülkiyet hakları üzerindeki etkisini araştırmaktadır.	Demokrasi ve iş özgürlüğünün mülkiyet haklarını olumlu etkilediğini ancak mülkiyet haklarının demokrasiyi etkilemediğini göstermektedir.
Sweet ve Eterovic Maggio (2015)	Panel Veri Analizi	1965-2005	94 Ülke	Fikri mülkiyet hakları indeksi, Patent hakları indeksi, Kişi başına düşen GDP, Beşeri sermaye, Politika indeksi, Ticari açıklık, Kamu harcamaları, Nüfus, Ülke arazi alanı.	Fikri mülkiyet haklarının inovasyon üzerindeki etkisini test etmektedir.	Daha güçlü fikri mülkiyet yasalarının, bir ülkenin üretken sınırlarını genişletme ve zımni ve açık yenilikçi ilerlemeleri uygulama yeteneği üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Gaberli (2018)	Panel Veri Analizi	1996-2014	G-7 Ülkeleri	Yüksek teknoloji ihracatının mamul mal ihracatı içindeki % payı, Fikri mülkiyet hakları için yapılan ödemeler dengesinin GSYH içindeki % payı, Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki % payı, Ekonomik karmaşıklık indeksi.	G-7 ülkelerinde, fikri mülkiyet haklarına yapılan ödemelerin ve Ar-Ge harcamalarının yüksek teknoloji ihracatına etkisini incelemektedir.	Fikri mülkiyet haklarına yapılan ödemeler, Ar-Ge harcamaları ve ekonomik karmaşıklık indeksi ile yüksek teknoloji ihracatı arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Çoban (2019)	Panel Veri Analizi	2007-2014	AB Ülkeleri	Mülkiyet Hakları Endeksi, Ticari Açıklık Oranı, Kamu Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki % Payı, İşsizlik Oranı, Enflasyon Oranı, Refah Endeksi.	Mülkiyet haklarının refah üzerindeki etkisini araştırmaktır.	Mülkiyet haklarının korunaklılığındaki gelişmelerin refah düzeyini pozitif etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.
Van (2020)	Basit Doğrusal Regresyon Modeli	2010-2018	Afrika	Mülkiyet Hakları Endeksi, Ekonomik Özgürlük Endeksi.	Mülkiyet haklarına erişimin ekonomik özgürlüğe yol açtığını ampirik olarak göstermektedir.	Mülkiyet hakları ile ekonomik özgürlük arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.
He, Tan, Liu ve Zhang (2020)	Sabit Etki Analizi	2008-2016	Çin	Kurumsal finansal performans (Tobin Q), Çevre düzenlemesi (atık su, atık gaz, atık hava), Mülkiyet haklarının korunması, Toplam varlık büyüklüğü, Ana işletme geliri, Varlık/yükümlülük oranı.	Porter hipotezine ve teşvik edici mülkiyet hakları teorisine dayanarak, mülkiyet haklarının korunması, çevresel düzenlemeler ve kurumsal finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemektir.	Porter hipotezinin Çin'deki imalat işletmeleri için geçerli olmadığı ancak mülkiyet hakları ortamının kademeli olarak iyileştirilmesiyle, Porter hipotezinin gelecekte Çin'de daha fazla endüstride desteklenme olasılığının artacağı tahmin edilmiştir.
Hartwell ve Korovkin (2021)	Zaman Serisi Analizi	1992-2019	Rusya	En iyi bankaların varlıkları, İmalat için iş anketi, Sözleşme uygulanabilirliği, Mevduatın M2'ye oranı, Dow Jones iade Günlüğü getirileri, Döviz kuru, Hükümet onayı, Vadeli faiz oranları, Sanayi üretim endeksi, Enflasyon, Politik risk oranı, Kayıtlı işsizlik oranı, Hisse senedi piyasası, VIX endeksi.	Bankacılık sektörü ve mülkiyet hakları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.	Mülkiyet hakları ile mevduat arasında keskin bir negatif ilişki bulunmuştur. Mülkiyet haklarındaki her artış için, Ruslar bankacılık sektöründen uzaklaşmış ancak daha sık olarak mülkiyet haklarındaki her düşüş, mevduatlarında %2 ve (tüketiciler için) %24'lük bir alt sınır arasında artışlarla sonuçlanmıştır.
Khurshid, Rauf, Calin, Qayyum, Mian, ve Fatima (2021)	Panel ARDL ve OLS Yöntemi	2000-2018	AB Ülkeleri	Kişi başına GSYH, Kentsel nüfus, patent başvuruları, Marka başvuruları, ticari açıklık, Enerji tüketimi, Vergi geliri, Çevre politikası sıklığı indeksi, Karbon dioksit emisyonu, Sera gazları.	Ticari markaların ve eko-patentlerin karbon emisyonları üzerindeki etkisini incelemektir.	Ticari markaların emisyonları %16'dan %35'e düşürmekte ve sera gazı emisyonlarını azaltarak hava kalitesini iyileştirmektedir. Patentler ise tüm modellerde %1 ve %5 önem seviyelerinde bölgenin çevresine olumlu katkıda bulunmaktadır.

Kaynak: Bu tablo mevcut literatür temelinde yazar tarafından hazırlanmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Ekonomik büyüme/kalkınma ile ilgili son dönem iktisat yazılarında, ekonomik dışı faktörlerin/göstergelerin (non-economic factors) önemi üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik büyümenin temel belirleyicisinin ülkelerin siyasi, hukuki, kurumsal dinamiklerinin sosyal ve kültürel fenomenler olduğu görüşü birçok bilim adamı tarafından tartışılmakta ve savunulmaktadır. Özellikle gelişmiş ve zengin ülkelerin iktisadi performanslarının altındaki temel faktörlerin başında ekonomik göstergelerden ziyade ekonomik olmayan faktörlerin, yani güçlü ve kaliteli kurumsal yapının etkili olduğu ifade edilmektedir. Buna göre, kurumsal yapılar, ekonomik aktörlerin davranışlarına sınırlama getirebilmekte, yönlendirebilmekte ve motive edebilmektedir. Dolayısıyla güçlü ve etkili kurumsal yapılar, ekonomik tercih ve davranışlarda da daha doğru, etkin kararlara yol açarak refaha katkı sağlamaktadır.

Mülkiyet hakları, kurumsal yapının önemli dinamiklerinden biridir ve mülkiyet hakları ile iktisadi büyüme arasında güçlü bir ilişkinin olduğu yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. Buna göre güvenli mülkiyet haklarının sağlanması, kaynak israfını önlemekte, piyasa bozulmalarının giderilmesini mümkün kılmakta ve pozitif dışsallıklar yaratarak iktisadi büyümeye yol açmaktadır. Ayrıca garantili etkin mülkiyet haklarının varlığı, ekonomik yaşamdaki belirsizliği ve işlem maliyetlerini azaltmakta, finansal kaynakların bir araya gelmesini kolaylaştırmakta, teknolojik bilgi akışlarını hızlandırmakta ve nihayetinde girişimcileri teşvik ederek uzun vadede iktisadi büyüme sağlamaktadır. Kısacası, bu hakların daha iyi korunduğu kurumsal yapılar, verimlilik, iktisadi büyüme ve ekonomik kalkınma gibi sonuçlar üzerinde etkili olabilmektedir.

Mülkiyet hakları ve ekonomik büyümeye ilişkin yapılan teorik çalışmalar genelde kamu ve özel mülkiyetin birbirlerinden farklı özellikler sergilediğini ifade etmekte, kamu ekonomisinin işleyişi ile piyasa yapılarındaki farklılıklara vurgu yapmakta ve buradan hareketle genel olarak kamunun özel sektöre kıyasla verimsiz işlediği sonucuna ulaşmaktadır. Söz konusu çalışmalar, güçlü mülkiyet haklarının dünyanın en yoksul insanların yoksunluğunu azaltma eğilimindeyken, zayıf mülkiyet haklarının dünyanın en yoksul insanların yoksunluğunu artırma eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Mülkiyet haklarına ilişkin vatandaşları güvenli ve yasal mülkiyet haklarına sahip olan ülkeler, daha zayıf mülkiyet haklarına sahip ülkelere göre daha hızlı büyüme eğilimindedir. Sonuç itibarıyla mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu genel yargısına ulaşılabilmektedir.

Mülkiyet hakları gibi soyut olan bir kavramın ölçülebilmesi, özellikle son yıllarda bazı kurumlar tarafından ekonomik özgürlüğün ana bileşenlerine yönelik indekslerin hesaplanmasıyla mümkün olmuştur. Bu indeksler sayesinde, ülkeler arasında mülkiyet haklarının karşılaştırılmasından ziyade mülkiyet haklarının iktisadi büyüme, refah gibi ekonomik büyüklüklere ilişkin etki düzeyinin ampirik olarak araştırılmasını sağlamıştır. Mülkiyet hakları ve ekonomik büyümeye ilişkin yapılan ampirik çalışmalarda, teorik olarak ortaya atılan iddiaların bu çalışmalar neticesinde tam olarak doğrulandığı ve mülkiyet hakları ile iktisadi büyüme arasında genel olarak güçlü bir korelasyonun varlığı söz konusu olabilmektedir.

Mülkiyet hakları ve diğer disiplinler üzerine yapılan çalışmaların literatürde sınırlı sayıda olduğu açıktır. Bunun temel nedeni olarak birçok ülkede mülkiyet haklarının iktisadi büyüme üzerindeki güçlü etkisinin henüz farkına varılmamış olması veya mülkiyet haklarına gerekli önemin gösterilmemiş olmasından kaynaklı olabilmektedir. İktisat literatüründeki mülkiyet hakları ve diğer disiplinler üzerine yapılan sınırlı sayıda çalışmalar göstermektedir ki güvenli mülkiyet hakları sadece ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir katkı sağlamamakta, bununla birlikte inovasyon, çevre, turizm, ekonomik özgürlükler gibi faktörlere de pozitif katkı sağlamaktadır. Söz konusu bu faktörlerdeki iyileşmeler zaten dolaylı da olsa ülke ekonomisine değer katabilecektir.

Sonuç olarak, literatürde mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerine etkisinin az olduğunu ya da olumsuz olduğunu belirten çalışmalar olsa da bu çalışmalar sınırlı sayıdadır. Teorik ve ampirik düzeyde yapılan çalışmalar ve araştırmalar belli yönlerden eleştirilmeye müsait olsa bile, bu çalışmalar çoğundan elde edilen ortak sonuç, mülkiyet haklarının korunduğı kurumsal yapılar ve ekonomiler daha müreffeh, daha gelişmiş ve daha zengin toplum olma özelliğı göstermeleridir. Bu yönü ile güçlü mülkiyet haklarının, ekonomik büyümeye/kalkınmaya yol açacağı tezi farklı ülke ve ülke grupları üzerinde günümüzde ve sonrasında araştırılması ve çalışılması gereken önemli bir konu olarak ifade edilebilir.

Kaynakça

- Acemoğlu, D., James, A. R. and Simon, J. (2000). The colonial origins of comparative development: An empirical investigation. *American Economic Review*, 91, 1369-1401.
- Acemoğlu, D., Johnson, S. and Robinson, J. A. (2004). *Institutions as the fundamental cause of long-run growth*. Cambridge: NBER Working Paper.
- Alchian, A. and Demsetz, H. (1973). "The property right paradigm." *Journal of Economic History*, 33(1), 16-27.

- Arrow, K. J. (1969). The organization of economic activity: Issues pertinent to the choice of market versus nonmarket allocation. *The analysis and evaluation of public expenditure: The PPB system*, 1, 59-73.
- Ata, A. Y. (2009). *Kurumsal iktisat çerçevesinde yolsuzluğun fırsat ve motivasyonları: AB ülkeleri üzerine bir inceleme*, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Ata, A. Y. ve Şahbaz, A. (2013). Mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: AB ülkeleri üzerine ampirik bir inceleme. *Sosyoekonomi*, 9(20), 161-180.
- Bac, M. (1998). Property rights regimes and the management of resources. *Natural Resources Forum*, 22(4), 263-269.
- Bardhan, P. (2005). Institutions matter, but which ones? *Economics of Transition*, 13(3), 499-532.
- Barrington, G. (2002). Private property rights, economic freedom, and well-being. *Economic Education Bulletin*, XLII(11), 1-7.
- Barro, R. (1989). Economic growth in a cross section of countries. *National Bureau of Economic Research*, 3120, 1-25.
- Barro, R. J. and McCleary, R. M. (2003). Religion and economic growth across countries. *American Sociological Review*, 68(3), 760-781.
- Bethell, T. (2004). Private property and human nature. *Economic Education Bulletin*, XLIV(11), 1-8.
- Boldrin, M. and Levine, D. (2009). *Against Intellectual Monopoly*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Branstetter, L., Fisman, R., and Foley, C. F. (2005). Do stronger intellectual property rights increase international technology transfer? Empirical evidence from US firm-level panel data. *The Quarterly Journal of Economics*, 121(1), 321-349.
- Cebula, R. J. (2011). The impact of property rights freedom on economic growth: evidence from the OECD nations, *Journal of Economics Research*, 2(1), 1-10.
- Chen, Y. and Puttitanun, T. (2005). Intellectual property rights and innovation in developing countries. *Journal of Development Economics*, 78, 474-493.
- Chong, A. and Calderon, C. (2000). Institutional quality and poverty measures in a cross-section of countries. *Economics of Governance*, 1, 123-135.
- Claessens, S. and Laeven, L. (2002). Financial development, property rights, and growth. *The Journal of Finance*, 58(6), 2401-2436.
- Clague, C., Keefer, P., Knack, S. and Olson, M. (1996). Property and contract rights in autocracies and democracies. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 243-276.
- Coase, R. (1974). The Lighthouse in Economics. *Journal of Law and Economics*, 17(2), 357-376.
- Coase, R. (1998). The new institutional economics. *The American Economic Review*, 88(2), 72-74.
- Chopra, K. and Gulati, S. C. (1997). Environmental degradation and population movements: The role of property rights. *Environmental and Resource Economic*, 9, 383-408.
- Commons, J. R. (1931). Institution Al Economics. *American Economic Review*, 21(4), 648-657.
- Çoban, M. N. (2019). Mülkiyet hakları ve refah ilişkisi: AB ülkeleri üzerine panel veri analizi. *UİİİD-IJEAS*, 24, 185-196.
- Çinkılınç, R. (2016). *Mülkiyet hakları ve ekonomik büyümeye etkileri: Seçilmiş OECD ülkeleri üzerine bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Davidson, S. (2005). The 1997-98 Asian Crisis: A property rights perspective. *Cato Journal*, 25(3), 567-582.

- De Soto, H. (1990). *The other path: The invisible revolution in the third world*, New York: NY Basic Books.
- De Soto, H. (2000). *The mystery of capital. Why capitalism triumph in the west and fails everywhere else*. New York: Basic Books.
- Demsetz, H. (1966). Some aspects of property rights. *Journal of Law And Economics*, 9, 61-70.
- Aktan, C. C. (2018). Mülkiyet hakları iktisadi: Mülkiyet yapısı ve iktisadi performans arasındaki ilişki, *HAK-IŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(19), 423-445.
- Demsetz, H. (1967). Towards a theory of property rights. *The American Economic Review*, 57(2), 347-359.
- Deniz, H. (2014). Teori ve uygulama özel mülkiyet hakları ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Diñçer, O. (2007). The effects of property rights on economic performance. *Applied Economics*, 39(7), 825-837.
- Dura, Y. C. (2006). Mülkiyet-verimlilik ilişkisi: Mülkiyet hakları teorisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13(2), 225-236.
- Dura, Y. C. (2006). Mülkiyet-verimlilik ilişkisi: Uygulamalı (ampirik) çalışmalar. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26, 1-20.
- Easterly, W. and Levine, R. (2003). Tropics, germs and crops: How endowments influence economic development. *Journal of Monetary Economics*, 50(1), 3-39.
- Eklund, J. E. (2008). *Corporate governance, private property and investment*. Jönköping University Jönköping International Business School, Jönköping.
- Esty, D. C. and Porter, M. E. (2005). National environmental performance: an empirical analysis of policy results and determinants, Faculty Scholarship Series, *Environment and Development Economics*, 10, 391-434.
- Ezzeddine, S. and Hammami, M. S. (2018). Retraction nonlinear effects of intellectual property rights on technological innovation. *Journal of Economic Integration*, 33(2), 1337-1362.
- Falvey, R., Foster, N. and Greenaway, D. (2006). Intellectual property rights and economic growth. *Review of Development Economics*, 10(4), 700-719.
- Gaberli, Ü. (2018). G7 ülkelerinde fikri mülkiyet haklarına yapılan ödemeler ve Ar-Ge harcamalarının yüksek teknoloji ihracatına etkisi: Bir Panel Veri Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 641, 667-682.
- Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez-De-Silanes F. and Shleifer, A. (2004). Do institutions cause growth? *Journal of Economic Growth*, 3(9), 271-303.
- Goldsmith, A. A. (1995). Democracy, property rights and economic growth. *The Journal of Development Studies*, 32(2), 157-174.
- Gooroochurn, N. and Hanley, A. (2007). A tale of two literatures: Transaction costs and property rights in innovation outsourcing. *Research Policy*, 36(10), 1483-1495.
- Gould, D. M. and Gruden, W. C. (1996). The role of intellectual property rights in economic growth. *Journal of Development Economics*, 48, 323-350.
- Green, A. and Moser, C. (2012). Do property rights institutions matter at the local level? Evidence from Madagascar. *Journal of Development Studies*, 1-15.
- Gürbüz, Y. E. (2019). *Kurumsal iktisat çerçevesinden fikri mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hall, R. E. and Jones, C. I. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others? *The Quarterly Journal of Economics*, 114(1), 83-116.

- Hanke, S. S. (1990). Özelleştirme Tercihi: Bir Analiz. (Çev. C. Can Aktan), Erişim adresi: <http://www.canaktan.org>.
- Hartwell, C. A. and Korovkin, V. (2021). Contracting in a void: the role of the banking sector in developing property rights in Russia. *The Quarterly Review Of Economics And Finance*, 82, 113-127.
- Haydaroğlu, C. (2015). The relationship between property rights and economic growth: An analysis of OECD and EU countries. *Law and Economics Review*, 6(4), 217-239.
- Hayek, F. A. (1973). *Law, legislation and liberty*. London: Taylor and Francis.
- He, W., Tan, L., Liu, Z. J. and Zhang, H. (2020). Property rights protection, environmental regulation and corporate financial performance: Revisiting the Porter Hypothesis. *Journal of Cleaner Production*, 264, 1-11.
- Hu, A. G. and Png, I. P. (2013). Patent rights and economic growth: Evidence from cross-country panels of manufacturing industries. *Oxford Economic Papers*, 65(3), 675-698.
- Hudson, J. and Minea, A. (2013). Innovation, intellectual property rights, and economic development: A unified empirical investigation. *World Development*, 46, 66-78.
- İnce, C. (2019). *Mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: AB ve OECD ülkeleri üzerine ampirik bir inceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Janjua, Z. P. and Samad, G. (2007). Intellectual property rights and economic growth: The case of middle income developing countries. *The Pakistan Development Review*, 46(4), 711-722.
- Jessop, B. and Klaus, N. (2003). Institutions and Rules. *Research Papers Network Institutional Theory*, 11(3), 1-11.
- Jiang, Y. (2021). Property rights, economic freedom and international tourism: evidence from three panel data models. *Economics*, 30, 1-29.
- Johnson, S., McMillan, J. and Woodruff, C. (2002). Property rights and finance. *American Economic Review*, 92(5), 1335-1356.
- Kama, Ö. (2009). *Kurumlar ve mülkiyet hakları iktisadı: Üç deneme*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kanwar, S. and Ehvansen, R. (2003), Does intellectual property protection spur technological change. *Oxford Economic Papers*, 55, 235-264.
- Karhan, G. ve Çayın, M. (2019). Mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki rolü: Ampirik bir uygulama, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 246-253.
- Keefer, P. (2007). Governance and economic growth in China and India. L. Alan Winters and Shahid Yusuf (Ed.). *Dancing with Giants* (s. 211-264). Washington: World Bank.
- Keizer, P. (2007); "The Concept of Institution in Economics and Sociology, A Methodological Exposition", *Utrecht School of Economics Tjalling C. Koopmans Research Institute, Discussion Paper Series 07-25*, November.
- Kerekes, C. B., 2011. Property Rights and Environmental Quality: A Cross-Country Study, *The Cato Journal*, 31(2), 315-338.
- Kerekes, C. B. ve Williamson, C. R. (2008). Unveiling De Soto's Mystery: property rights, capital formation, and development. *Journal of Institutional Economics*, 4(3), 299-325.
- Khan, Z. B. (1995). Property rights and patent litigation in early nineteenth-century America. *The Journal of Economic History*, 55(1), 58-97.

- Khurshid, A., Rauf, A., Calin, Qayyum, S., Mian, A. H. and Fatima, T. (2021). Technological innovations for environmental protection: role of intellectual property rights in the carbon mitigation efforts. Evidence from western and southern Europe. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 19(1), 3919-3934.
- Knack, S. ve Keefer, P. (1995). Institutions and economic performance: Cross country tests using alternative institutional measures. *Economics and Politics*. 7: 207-227.
- Kocalar, A. C. (2012). The transfer of property and development rights in Turkey, *MEGARON Yıldız Technical University Faculty of Architecture E-Journal*, 7(Ek 1), 27-38.
- Kramo, G. K. (2015). Property rights and economic growth in OAPI countries: Case of WAE-MU Countries. *Asian Journal of Humanities and Social Studies*, 3(06), 515-524.
- Krul, R. (2020). *Intellectual property and the environment: an unused opportunity*. Master's Thesis International Political Economy, Radboud Universiteit, Holland.
- Lane, P. R. and Tornell, A. (1996). Power, growth, and the voracity effect. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 213-241.
- La Porta, R., Lopez-De-Silanes, F., and Shleifer, A. (2007). The economic consequences of legal origins. *Journal of Economic Literature*, 4(2), 285-332.
- Leblang, D. A. (1996). Property rights, democracy and economic growth. *Political Research Quarterly*, 49(1), 5-26.
- Leger, A. (2006). Intellectual Property Rights and Innovation in Developing Countries: Evidence from Panel Data. *Proceedings of the German Development Economics Conference*, 17, Berlin.
- Leopardi Mello, M. T. (2016). Property rights and the ways of protecting entitlements - an interdisciplinary approach. *Revista de Economia Contemporanea*, 20(3), 430-457.
- Lerner, J. (2009). The empirical impact of intellectual property rights on innovation: Puzzles and Clues. *American Economic Review*, 99, 343-348.
- Levine, R. and Renelt, D. (1992). A sensitivity analysis of cross-country growth. *American Economic Review*, 82(4), 942-63.
- Levine, R. (2005). Law, Endowments and Property Rights. *Journal of Economic Perspectives*, 19(3), 61-88.
- Lewer, J. J. and Saenz, M. (2005). Property rights and economic growth: Panel data evidence. *Southwestern Economic Review*, 27, 157-165.
- Lipset, S. M. (1960). *Political man: The social bases of politics*. New York: Doubleday.
- Locke, A. (2013). *Property rights and development briefing: Property rights and economic growth*. London: Briefing Paper.
- Maskus, K. E. (2000). *Intellectual property rights in the global economy*. Washington: Institute For International Economics.
- Merrill, T. W. (2002). The Demsetz Thesis and the evolution of property rights. *Journal of Legal Studies*, 31(S2), 331-338.
- McLennan, P. G. and Le, Q. V. (2011). The effects of intellectual property rights violations on economic growth. *Modern Economy*, 2(2), 107-113.
- Mill, J. S. (1848). *Principles of Political Economy*. New York: Longmans, Green and Co.
- Mises, L. V. (1958). *Liberty and property*. Alabama: Ludwig von Mises Institute.
- Morris, A. P. (2007). The economics of property activities and the right to property. *Law And Contemporary Problems*, 53(2), 1-12.

- Nee, V. (1998). Norms and networks in economic and organizational performance. *American Economic Review*, 88(3), 85-89.
- Nekbakhtshoev, N. (2016). *Institutions and property rights reform: Explaining variation in outcomes of land tenure reform in cotton producing areas of Tajikistan*. Doctora Thesis, Indiana University, Indiana.
- North, D. C. (1991). Institutions. *The Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97-112.
- North, D. C. and Thomas, R. P. (1973). *The rise of the western world: A new economic history*, Cambridge: Cambridge University Press.
- North, C. D. (2002). *Kurumlar, kurumsal değişim ve ekonomik performans*. (çev: G. Çağalı Güven), İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Norton, S. (1998). Poverty, property rights, and human well-being: A cross national study. *Cato Journal*, 18 (2), 233-245.
- O'driscoll, G. P. and Hoskins, L. (2003). Property rights the key to economic development. *Policy Analysis*, 482, 1-17.
- Ojah, K., Gwatidzo, T. and Kaniki, S. (2010). Legal Environment, Finance Channels and Investment: The East African Example. *The Journal of Development Studies*, 46(4), 724-744.
- Park, W. G. and Ginarte, J. C. (1997). Intellectual property rights and economic growth. *Contemporary Economic Policy*, 15(3), 51-61.
- Parlakıyıldız, F. M. ve Güvel, E. A. (2015). Fikri mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: G8 ülkeleri üzerine bir uygulama, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 75-92.
- Papageorgiadis, N. and Sharma, A. (2016). Intellectual property rights and innovation: A panel analysis. *Economics Letters*, 141, 70-72.
- Pigou, A. C. (1932). *The Economics of Welfare*. London: Macmillan.
- Przeworski, A. and Fernando, L. (1993). Political regimes and economic growth. *Journal of Economic Perspectives*, 7(3), 51-69.
- Richardson, C. J. (2005). How the loss of property rights caused Zimbabwe's collapse. *Cato Institute Economic Development Bulletin*, 4(2), 1-4.
- Richter, R. (2005), The new institutional economics: Its start, its meaning, its prospects. *European Business Organization Law Review*, 6, 161-200.
- Rodrik, D. and Subramanian, A. (2003). The primacy of institutions. *Finance and Development*, 40(2), 31-34.
- Rodrik, D. (2004). Getting Institutions Right. *Cesifo Dice Report*, 2(2), 10-15.
- Sala-i-Martin, X. (1997). I just ran two million regressions. *American Economic Review*, 87(2), 178-83.
- Samuel, A. (2011). Intellectual property rights, innovations, and economic growth in Sub-Saharan Africa. *Journal of Third World Studies*, 28, 231-236.
- Samuelson, P. A. (1964). Theoretical notes on trade problems. *The Review of Economics and Statistics*, 46(2), 145-154.
- Sandefur, T. (2006). *Cornerstone of liberty: Property rights in 21st century America*. (çev. Şeyma Akın). United States: Updated Edition.
- Sattar, A. and Mahmood, T. (2011). Intellectual property rights and economic growth: Evidences from high middle and low income countries, *Pakistan Economic and Social Review*, 49(2), 163-186.

- Scarpa, L. A. (2019). *The importance of property rights in the developing world: A study and comparison of Zimbabwe and Botswana*. Master's Thesis, City University of New York, New York.
- Schmitz, D. (1994). The institution of property. *Social Philosophy And Policy*, 11(2), 42-62.
- Schmitz, D. (2009). *Functional property*. Berlin: European Liberal Forum.
- Scully, G. W. (1988). The institutional framework and economic development. *Journal of Political Economy*, 96(3), 652-662.
- Sidgwick, H. (1907). *The Methods of Ethics*. Seventh Edition. New York: The Macmillan Company.
- Silvera, G. (2009). Is democracy property rights friendly? *Western Political Science Association*, 19-21, 1-18.
- Smith, A. (1776). *The wealth of nations*. New York: Alfred A. Knopf.
- Sweet, C. M. and Eterovic Maggio, D. S. (2015). Do stronger intellectual property rights increase inovation? *World Development*, 66, 665-677.
- Swilam, Y. (2017). *The potential of intellectual property rights for economic development*. Master Thesis ,Lund University, Sweden.
- Svensson, J. (1998). Investment, property rights and political instability: Theory and evidence. *European Economic Review*, 42(7), 1317-1341.
- Şahin, A. (2009). Ulusalüstü insan hakları hukukunda ve Türk anayasa hukukunda "mülkiyet hakkının sınırlandırılması" sorunu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 53-54, 85-103.
- Tezel, E. (2004). Mülkiyet hakkı ve temelleri üzerine. *Liberal Düşünce Dergisi*, 12, 285-294.
- Tezel, E. (2005). Mülkiyet hakkı ve kullanımı, 13, 155-163.
- Thompson, M. A. and Rushing F. W. (1999). An empirical analysis of the impact of patent protection on economic growth: An extension. *Journal of Economic Development*, 24(1), 67-76.
- Tornell, A. (1997). Economic growth and decline with endogenous property rights. *Journal of Economic Growth*, 2, 219-250.
- Torstensson, J. (1994). Property rights and economic growth: An empirical study. *KYKLOS International Review for Social Sciences*, 47(2), 231-247
- Tuğlu Dur, D. (2022). Zenginliğe giden yolda mülkiyet hakları ve ekonomik özgürlüklerin rolü: Türkiye ekonomisi üzerine bir inceleme. *Liberal Düşünce Dergisi*, 105, 201-222.
- Türe, İ. (2014). Liberalizm, mülkiyet hakları ve hukuk devleti üzerine, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 357-369.
- Uzun, A. M. (2009). Mülkiyet hakları ve ekonomik gelişme. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1), 291-308.
- Ünlükaplan, İ. ve İnce, C. (2019). Mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: AB ve OECD ülkeleri üzerine ampirik bir inceleme, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(2), 436- 450.
- Van, G. (2020). Property rights and economic freedom in Africa an econometric analysis, *Journal of Economics and Econometrics*, 64(2), 24-39.
- Vijayaraghavan, M. and Ward, W. A. (2001). Institutions and economic growth: Empirical evidence for a cross-national analysis. *Economics*, 1302, 1-25.
- Weinhold, D. and Nair-Reichert, U. (2008). Innovation, inequality and intellectual property rights. *World Development*, 37(5), 889-901.
- Williamson, O. E. (2000). The new institutional economics: taking stock, looking ahead. *Journal of Economics Literature*, 38, 595-613.